

Porównanie oceny i postrzegania wychowania seksualnego w domu przez uczniów szkół średnich i ich rodziców

Comparison of assessment and perception of sexual education at home by high school students and their parents

JOANNA SKONIECZNA, DOMINIK OLEJNICZAK

Zakład Zdrowia Publicznego, Warszawski Uniwersytet Medyczny

Wstęp. Seksualność człowieka jest nierozłącznym elementem jego życia. Wiedzę z zakresu seksualności zdobywa się przez całe życie czerpiąc z licznych źródeł. Już od najmłodszych lat, dziecko otrzymuje w domu elementy wychowania seksualnego. W Polsce ani rodzina, ani szkoła nie spełniają swojej roli w zakresie edukacji seksualnej w sposób zadowalający.

Cel pracy. Zbadanie sposobu oraz samooceny prowadzenia wychowania seksualnego młodzieży w domu przez rodziców/opiekunów oraz opinii uczniów szkół średnich na temat odebranego wychowania seksualnego w domu.

Materiał i metody. Badanie zostało przeprowadzone metodą sondażu diagnostycznego, wykorzystując dwa autorskie kwestionariusze. Badaniem objęto łącznie 340 uczniów szkół średnich oraz 108 rodziców.

Wyniki. Blisko 94,3% uczniów i 96,1% rodziców uważa, iż wiedza o seksualności jest ważna. Ponad 96% rodziców deklaruje, iż rozmawia na temat seksualności ze swoimi dziećmi, natomiast jedynie 66% uczniów twierdzi, iż porusza na ten temat ze swoimi rodzicami. Do najczęstszych źródeł wiedzy, z których korzysta młodzież należą koledzy i koleżanki – 61,7% respondentów oraz portale internetowe – 60,5%. Około 63,7% rodziców uważa, że są jednym z głównych źródeł informacji młodzieży w zakresie seksualności, podczas gdy takie stanowisko deklaruje jedynie 26,7% uczniów.

Wnioski. Rodzicom prawdopodobnie brakuje odpowiedniej wiedzy i umiejętności rozmowy z młodymi ludźmi na tzw. „wrażliwe” tematy obejmujące również seksualność. Szkoły regularnie organizują spotkania z rodzicami. Jest to odpowiedni moment, aby przeprowadzić z rodzicami wykład na temat rozwoju psychoseksualnego dziecka oraz sposobu prowadzenia rozmów o seksualności.

Słowa kluczowe: uczniowie, rodzice, edukacja seksualna

Introduction. Human sexuality is an inseparable part of life. Knowledge about sexuality is acquired throughout life from multiple sources. A child receives elements of sexual education at home from a young age. In Poland, neither family nor school fulfill their role in providing solid sexual education.

Aim. The main aim of this study was to investigate the ability of parents/guardians to provide sexual education at home and to examine the opinions of high school students about sexual education received at home.

Material & Methods. The survey was conducted by using a diagnostic survey and two original questionnaires. The study group consisted of 340 students and 108 parents.

Results. About 94.3% of the students and 96.1% of the parents believed that knowledge about sexuality was important. More than 96% of the parents declared having conversations about sexuality with their children, while only 66% of the students declared having talks with their parents about sexuality. Peers (61.7%) and Internet (60.5%) are the most common sources of information about sexuality for young people. Approximately 63.7% of the parents believed that they were one of the main sources of information about sexuality for their children, while the same was declared by only 26.7% of the students.

Conclusions. Parents potentially lack specific knowledge and skills to talk to young people about “sensitive” topics, including sexuality. Schools regularly organize meetings with parents. This is the right moment to expand knowledge of parents about psychosexual development of their children and suggest ways of conducting conversations about sexuality with them.

Key words: students, parents, sexuality education

© Hygeia Public Health 2014, 49(4): 725-732

www.h-ph.pl

Nadesłano: 13.12.2014

Zakwalifikowano do druku: 14.12.2014

Adres do korespondencji / Address for correspondence

mgr Joanna Skonieczna

Zakład Zdrowia Publicznego, Warszawski Uniwersytet Medyczny

ul. Banacha 1a, 02-097 Warszawa

tel. 519 157 076, e-mail: jskonieczna90@gmail.com

Wstęp

Seksualność człowieka jest nierozłącznym elementem jego życia. Definiowana jest jako „podstawowy element bycia człowiekiem przez całe życie,

obejmuje seks, płciową identyfikację i rolę, orientację seksualną, erotyzm, pożądanie, intymność i reprodukcję. Seksualność jest doświadczana i wyrażana w myślach, fantazjach, przeżyciach, przekonaniach,

wartościach, zachowaniach, rolach i związkach. Powstaje na skutek interakcji czynników biologicznych, psychologicznych, społecznych, ekonomicznych, politycznych, kulturowych, etycznych, prawnych, historycznych, religijnych i duchowych” [1, 2].

Wiedzę z zakresu seksualności zdobywa się przez całe życie czerpiąc z licznych, różnorodnych źródeł. Już od najmłodszych lat, dziecko otrzymuje w domu elementy wychowania seksualnego. Beisert definiuje wychowanie seksualne jako „ogół oddziaływań wychowawczych zmierzających do ukształtowania u dzieci i młodzieży pożądaných postaw wobec własnej płciowości, seksualności i aktywności seksualnej. Długotrwały, wieloaspektowy i złożony proces nastawiony na kształcenie zdrowej osoby, która akceptuje swoją seksualność, potrafi ją wyrazić oraz wziąć za swoją ekspresję i swoje decyzje odpowiedzialność” [3].

W okresie adolescencji, człowiek pobiera edukację zarówno w domu, jak i w środowiskach, w których funkcjonuje, głównie w szkole. Jednym z elementów tej edukacji jest edukacja seksualna, czyli „nauka o kognitywnych (poznawczych), emocjonalnych, społecznych, interaktywnych i fizycznych aspektach seksualności” [4]. Celem edukacji seksualnej dzieci i nastolatków jest wspieranie oraz ochrona ich rozwoju i zdrowia seksualnego. Wykazano, iż najbardziej efektywne są programy angażujące wiele systemów, w których funkcjonuje młody człowiek, takich jak rodzina oraz nauczyciele i nauczycielki [5].

Edukacja seksualna prowadzona w rzetelny i oparty na aktualnej wiedzy naukowej sposób pozwala dzieciom oraz młodzieży na zdobywanie wiedzy, nabywanie umiejętności, a także wskazanie pozytywnych wartości w życiu człowieka. Z tego powodu powinna być zapewniona w ramach systemu nauczania, aby wspierać rodziców w realizacji tego obowiązku. Dostosowana do wieku, rozwoju psychoseksualnego, zdolności poznawczych, a także potrzeb młodych osób ma za zadanie przygotować ich do podejmowania dojrzałych i odpowiedzialnych decyzji, umożliwić świadome umacnianie zdrowia, w tym zdrowia seksualnego. Wiedza z zakresu seksualności człowieka może wspierać wchodzenie przez młode osoby w zdrowe, wolne od przemocy relacje interpersonalne. W okresie dorosłości zapewnia właściwe pojmowanie własnej seksualności, która powinna być źródłem przyjemności.

Aktywność seksualna młodzieży należy do niezwykle istotnych obszarów zainteresowania zdrowia publicznego oraz społeczeństwa. Związana jest z takimi zjawiskami jak inicjacja seksualna, ciąża, choroby przenoszone drogą płciową czy przemoc seksualna [6, 7]. Częstą przyczyną powstawania zagrożeń dla zdrowia reprodukcyjnego w okresie dorastania są ryzykowne zachowania seksualne (stanowiące zagrożenie

dla zdrowia i rozwoju jednostki), spowodowane przez brak rzetelnie prowadzonej edukacji seksualnej.

W Polsce ani rodzina, ani szkoła nie spełniają swojej roli w zakresie edukacji seksualnej w sposób zadowalający. Ponadto zauważa się zjawisko polegające na przerzucaniu tego obowiązku przez instytucje na siebie nawzajem. Rodzice, nawet deklarujący chęć edukowania swoich dzieci, wykazują problemy z rozmawianiem z nimi na tematy związane z seksualnością, ponieważ niejednokrotnie brak im dostatecznych wiedzy oraz umiejętności. Osoby nastoletnie wstydzą się, bądź odczuwają strach przed podjęciem rozmowy o seksie z rodzicami [8]. Dodatkowo, osłabia się wpływ Kościoła oraz organizacji młodzieżowych (np. harcerstwa) potencjalnie rozwijający w młodzieży pozytywne zachowania i wartości. Problematyczny może być również fakt, iż sami młodzi ludzie nie przywiązują znaczenia do zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego. Coraz większą rolę w przekazywaniu wiedzy i kreowaniu zachowań odgrywają środki masowego przekazu [6].

Cele pracy

1. Zbadanie sposobu oraz samooceny prowadzenia wychowania seksualnego młodzieży w domu przez rodziców/opiekunów.
2. Zbadanie opinii uczniów szkół średnich na temat odebranego wychowania seksualnego w domu.
3. Dokonanie porównania samooceny rodziców oraz opinii młodzieży na temat wychowania seksualnego w domu.

Materiał i metody

Badanie zostało przeprowadzone metodą sondażu diagnostycznego. Wykorzystanym narzędziem były dwa autorskie kwestionariusze, poddane pilotażowi. Kwestionariusz kierowany do uczniów i uczennic składał się z 16 pytań, kierowany do rodziców i opiekunów prawnych – 21 pytań. Każda ankieta została zakończona metryczką sprawdzającą cechy społeczno-demograficzne.

Ankiety były przeznaczone do samodzielnego wypełnienia, aby zwiększyć poczucie anonimowości respondentów. Badanie miało charakter nadzorowany w celu zwiększenia prawdopodobieństwa zwrotu wypełnionej ankiety oraz pewności co do osoby, która wypełniła daną ankietę. Zostało ono przeprowadzone w czasie trwania godzin lekcyjnych (wśród młodzieży) oraz w trakcie spotkania rodzicielskiego (wśród rodziców).

W analizie statystycznej do sprawdzenia zależności pomiędzy cechami jakościowymi wykorzystano test χ^2 niezależności oraz dokładny test Fishera. Wyniki istotne statystycznie uznano na poziomie $p < 0,05$. W obliczeniach wykorzystano pakiet IBM SPSS Statistics 21.0 firmy Predictive Solutions.

Do badania włączono dwie grupy badawcze:

1. Uczniów ostatnich klas szkół ponadgimnazjalnych (liceum ogólnokształcącego, liceum ogólnokształcącego z oddziałami integracyjnymi oraz technikum).
2. Rodziców oraz opiekunów prawnych badanych uczniów ostatnich klas szkół ponadgimnazjalnych.

Badaniem objęto łącznie 340 uczniów oraz 108 rodziców. Odrzucono 5 ankiet. Udziału w badaniu odmówiło 3 rodziców. Dobór respondenta – nielosowy.

W grupie uczniów w badaniu wzięło udział 220 kobiet, co stanowi blisko 66% respondentów w tej grupie z wyłączeniem braków danych. W grupie rodziców i opiekunów prawnych kwestionariusz wypełniło 68 kobiet, co stanowi około 71% z wyłączeniem braków danych.

Wśród uczniów największą grupę stanowiły osoby urodzone w 1995r., natomiast wśród rodziców i opiekunów – osoby urodzone w latach 1966-1970 (tab. I).

W grupie rodziców i opiekunów prawnych blisko 95% (93 osoby) respondentów stanowili rodzice ucznia. Najczęściej deklarowano wykształcenie średnie (53,2%).

Respondenci w obu grupach najczęściej deklaruwali miejsce zamieszkania w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców – uczniowie 37,4% (126 osób), rodzice 35,1% (33 osoby), co może być spowodowane tym, iż badanie zostało przeprowadzone głównie w warszawskich szkołach średnich (tab. II).

Tabela I. Respondenci uczestniczący w badaniu według roku urodzenia
Table I. Respondents by year of birth

Rok urodzenia	Uczniowie i uczennice N (%)	Rok urodzenia	Rodzice i opiekunowie prawni N (%)
≤1993	3 (0,9)	1955-1959	4 (3,9)
1994	65 (19,3)	1960-1965	16 (15,5)
1995	232 (68,8)	1966-1970	39 (37,9)
1996	7 (2,1)	1971-1979	28 (27,2)
≥1997	29 (8,6)	1981-1985	3 (2,9)
Brak danych	1 (0,3)	Brak danych	13 (12,6)
Ogółem	337 (100)	Suma	103 (100)

Źródło: badanie własne

Tabela II. Respondenci uczestniczący w badaniu według miejsca zamieszkania z wyłączeniem braków danych
Table II. Respondents by place of residence, excluding lack of data

Miejsce zamieszkania	Uczniowie i uczennice N (%)	Rodzice i opiekunowie prawni N (%)
Wieś	79 (23,4)	16 (17)
Miasto do 25 tys. mieszkańców	46 (13,6)	14 (14,9)
Miasto od 25 tys. do 100 tys. mieszkańców	86 (25,5)	31 (33)
Miasto powyżej 100 tys. mieszkańców	126 (37,4)	33 (35,1)
Ogółem	337 (100)	94 (100)

Źródło: badanie własne

Wyniki

Pierwsza część kwestionariusza dotyczyła postrzegania ludzkiej seksualności oraz wychowania seksualnego odebranego i przekazanego w domu. Blisko 94,3% (317 osób) uczniów uważa, iż wiedza seksualności jest ważna. Wśród rodziców pogląd ten podziela około 96,1% (99 osób) respondentów.

Na poziomie istotności $p < 0,001$ stwierdzono różnice istotne statystycznie w rozkładzie odpowiedzi dotyczących prowadzenia rozmów na temat seksualności, a grupą badawczą. Ponad 96% (98 osób) rodziców deklaruje, iż rozmawia na temat seksualności ze swoimi dziećmi, natomiast jedynie 66% (224 osoby) uczniów twierdzi, iż porusza na ten temat ze swoimi rodzicami.

Na poziomie istotności $p < 0,001$ stwierdzono również różnice istotne statystycznie w rozkładzie odpowiedzi dotyczących częstotliwości podejmowanych rozmów o seksualności w opinii obu grup respondentów. Młodzież najczęściej deklaruwała, iż temat był poruszany raz, bądź kilka razy np. w momencie dojrzewania – 37,3% (79 osób). W grupie rodziców najczęściej pojawiała się odpowiedź, iż rozmowy odbywają się często, gdyż jest to temat jak każdy inny – 36,1% (30 osób). Odpowiedź ta została wybrana jedynie przez około 17,5% (37 osób) respondentów w grupie młodzieży (tab. III).

W odpowiedziach dotyczących poczucia skrępowania w trakcie odbywania rozmów na temat seksualności nie zaobserwowano istotnych statystycznie różnic pomiędzy grupami. Ponad połowa respondentów w obu grupach deklaruwała rzadko odczuwane poczucie skrępowania. Blisko 1/4 (57 osób) badanych uczniów odczuwała skrępowania często, a aż 6,3% (14 osób) respondentów – zawsze (ryc. 1).

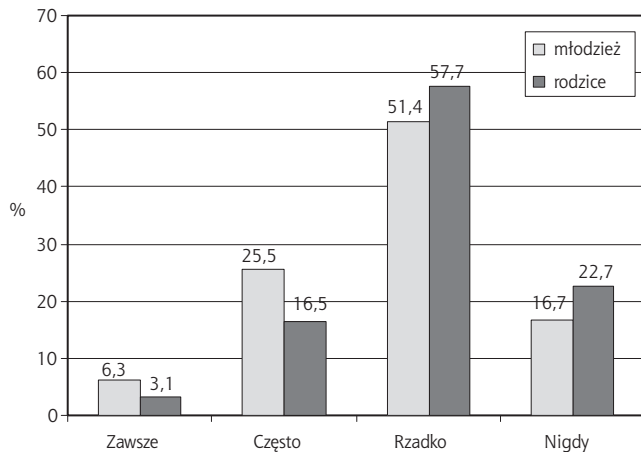
Na poziomie istotności $p < 0,001$ stwierdzono różnice istotne statystycznie w rozkładzie odpowiedzi dotyczących tematyki poruszanych rozmów w zakresie seksualności w zależności od grupy m.in. w zakresie:

- Budowy ciała dziecka – 15,1% (33 osoby) młodzieży deklaruowało, iż temat był omawiany szczegółowo w stosunku do 31,1% (28 osób) rodziców, blisko 11,1% (10 osób) rodziców nie poruszało tego tematu.
- Budowa ciała osoby przeciwnej płci – 7,3% (16 osób) młodzieży deklaruowało, iż temat był omawiany szczegółowo w stosunku do 24,1% (21 osób) rodziców, blisko 20,7% rodziców nie poruszało tego tematu.
- Higiena intymna – 38,5% (85 osób) młodzieży deklaruowało, iż temat był omawiany szczegółowo w stosunku do 72,8% (67 osób) rodziców, otrzymanie i przekazywanie podstawowych informacji zgłaszało 48,9% (108 osób) młodzieży oraz 22,8% (21 osób) rodziców.

Tabela III. Częstotliwość i okoliczności podejmowania rozmów na temat seksualności w obu grupach z wyłączeniem braków danych
Table III. Frequency and circumstances of talks about sexuality in both groups of respondents, excluding lack of data

Odpowiedź	Młodzież N (%)	Rodzice N (%)	Ogółem N (%)
Zdarzyło się to raz/kilka razy (w okresie dojrzewania)	79 (37,3)	19 (22,9)	90 (33,2)
Czasami, gdy pojawił się jakiś problem dla ucznia/uczennicy	38 (17,9)	23 (27,7)	61 (20,7)
Czasami, przy okazji informacji podawanych przed media	41 (19,3)	9 (10,8)	50 (16,9)
Często, jest to temat jak każdy inny	37 (17,5)	30 (36,1)	67 (22,7)
Inna odpowiedź	17 (8,0)	2 (2,4)	19 (6,4)
Ogółem	212 (100)	83 (100)	295 (100)

Źródło: badanie własne

Ryc. 1. Poczucie skrępowania w trakcie odbywania rozmów na temat seksualności w obu grupach z wyłączeniem braków danych

Fig. 1. Feeling of embarrassment during talks about sexuality in both groups of respondents, excluding lack of data

Źródło: badanie własne

W grupie badanych, którzy otrzymali szczegółowe informacje w tym zakresie, aż 82,4% (70 osób) stanowiły kobiety i jedynie 17,6% (15 osób) mężczyźni. Przeciwna sytuacja jest w grupie, która otrzymała „moralizatorskie kazanie zamiast informacji” oraz „mity i zabobony” – 1,4% (2 osoby) stanowią kobiety natomiast 9,5 (7 osób) mężczyźni. Mężczyźni nie otrzymują od swoich rodziców pełnej informacji, w jaki sposób dbać o własną higienę osobistą w porównaniu do kobiet. Prawdopodobnie jest to spowodowane tym, iż kobiety z racji doświadczania miesiączki są obdarzone, w tym zakresie, większą uwagą. Miesiączka stanowi punkt wyjściowy do rozmów na temat higieny intymnej.

- Dojrzewanie – 35,5% (78 osób) młodzieży deklaroowało, iż temat był omawiany szczegółowo w stosunku do 58,7% (54 osoby) rodziców.

Na poziomie istotności $p=0,007$ stwierdzono różnice istotne statystyczne w rozkładzie odpowiedzi dotyczących rozmowy na temat dojrzewania, a płci respondenta. Szczegółowe oraz podstawowe informacje otrzymują znacznie częściej kobiety, niż mężczyźni – odpowiednio 76,9% (60 osób) i 67,0% (75 osób) w stosunku do 23,1% (18 osób) i 33,0% (37 osób). Rodzice nie poruszyli tego tematu wśród

2,7% (4 osoby) respondentek oraz 13,9% (10 osób) respondentów w grupie młodzieży.

- Cykl miesięczkowy – 37,7% (83 osoby) młodzieży deklaroowało, iż temat był omawiany szczegółowo w stosunku do 53,9% (48 osób) rodziców, blisko 13,5% (12 osób) rodziców nie poruszało tego tematu. Wśród osób, które otrzymały szczegółowe i podstawowe informacje wyraźnie przeważały dziewczyny – odpowiednio 96,4% (80 osób) i 77,1% (64 osoby), różnica jest istotna statystycznie na poziomie $p<0,001$. Blisko 62% (44 osoby) chłopców nie otrzymało od rodziców żadnych informacji nt. cyklu miesięczkowego, jedynie około 26,8% (19 osób) otrzymało informacje podstawowe. Informacje na poziomie szczegółowym i podstawowym statystycznie częściej swoim dzieciom przekazywały kobiety ($p=0,05$), niż mężczyźni.
- Cięża i poród – prawie 26% (57 osób) młodzieży deklaroowało, iż temat był omawiany szczegółowo w stosunku do około 30% (25 osób) rodziców. Zdaniem młodzieży blisko 22,3% (49 osób) rodziców nie poruszało tego tematu w stosunku do 14,3% (12 osób) rodziców tak deklaruujących. Wśród osób, które otrzymywały szczegółowe i podstawowe informacje większość, odpowiednio 84,2% (48 osób) i 69,4% (68 osób), stanowiły kobiety, różnica jest istotna statystycznie na poziomie $p<0,001$. Ponad 40% (4 osoby) chłopców nie otrzymało w tym zakresie żadnych informacji.
- Orientacja seksualna (w tym związki partnerskie par homoseksualnych) – 10,5% (23 osoby) młodzieży deklaroowało, iż temat był omawiany szczegółowo w stosunku do 21,3% (19 osób) rodziców, blisko 16,9% (15 osób) rodziców nie poruszało tego tematu.
- Inicjacja (pierwszy raz)/seks – 8,7% (19 osób) młodzieży deklaroowało, iż temat był omawiany szczegółowo w stosunku do 26,5% (22 osoby) rodziców. Szczegółowe i podstawowe informacje częściej otrzymywały kobiety, odpowiednio 63,2% (12 osób) i 74,3% (55 osób), niż mężczyźni, istotność statystyczna $p=0,32$.
- Masturbacja – 79,5% (174 osoby) ankietowanych uczniów deklaruje, iż rodzice nie poruszyli z nimi tego tematu w stosunku do 61,4% (51 osób) rodziców.

- HIV/AIDS – 41,6% (91 osób) ankietowanych uczniów deklaruje, iż rodzice nie poruszali z nimi tego tematu w stosunku do 10% (9 osób) rodziców.
- Przemoc seksualna – 61,4% (137 osób) ankietowanych uczniów deklaruje, iż rodzice nie poruszali z nimi tego tematu w stosunku do 21,5% (20 osób) rodziców.

Respondentów w obu grupach zapytano o najczęstsze źródła informacji, z których uczennice czerpią wiedzę na temat seksualności (pytanie wielokrotnego wyboru). Do najczęstszych źródeł wiedzy, z których korzysta młodzież należą koledzy i koleżanki – 61,7% (208 osób) respondentów oraz portale internetowe – 60,5% (204 osoby). Blisko 6,2% (21 osób) badanej młodzieży nie czerpie tego typu informacji.

W opinii rodziców, młodzież najczęściej czerpie informacje z portali internetowych (75,5%, 77 osób), od kolegów i koleżanek (75,5%, 77 osób) oraz od nich samych (63,7%, 65 osób). Zdaniem tej grupy respondentów, blisko 4,9% (5 osób) młodzieży nie czerpie tego typu informacji.

Stwierdzono istotne statystycznie różnice w rozkładzie odpowiedzi:

- „rodzice” na poziomie istotności $p < 0,001$,
- „koledzy i koleżanki” na poziomie istotności $p = 0,011$,
- „czasopisma młodzieżowe” na poziomie istotności $p < 0,001$,
- „portale internetowe” na poziomie istotności $p = 0,006$,
- „erotyka/pornografia” na poziomie istotności $p = 0,002$.

Niezwykle ciekawy wydaje się fakt, iż 63,7% (65 osób) rodziców uważa, że są jednym z głównych źródeł informacji młodzieży w zakresie seksualności, podczas gdy takie stanowisko deklaruje jedynie 26,7% (90 osób) uczniów. Podobna sytuacja zachodzi przy odpowiedzi „rodzeństwo”. Jedynie około 12% (40 osób) uczniów czerpie omawiane informacje w znacznym stopniu od własnego rodzeństwa w stosunku do 20,6% (21 osób) rodziców, którzy sądzą, iż jest to jedno z ich głównych źródeł. Porównując odpowiedź „czasopisma młodzieżowe” jako źródło informacji to stanowią one jedno z głównych źródeł wiedzy młodzieży dla blisko 19% (64 osoby) respondentów, natomiast taka sytuacja występuje w opinii 47,1% (48 osób) rodziców. Istotny jest również fakt czerpania informacji z erotyki oraz pornografii. Głównie z nich korzysta około 18,4% (62 osoby) badanych uczniów, natomiast zdaniem rodziców jest to jedynie 5,9% (6 osób) (tab. IV).

Stwierdzono istotne statystycznie różnice w rozkładzie odpowiedzi dotyczących źródeł informacji, z którego młodzież najczęściej czerpie wiedzę o seksualności, a płcią respondenta. Różnice zaobserwowano w odpowiedziach:

Tabela IV. Źródła wiedzy młodzieży na temat seksualności w obu grupach z wyłączeniem braków danych
Table IV. Young people's sources of knowledge on sexuality in both groups of respondents, excluding lack of data

Odpowiedź	Młodzież N (%)	Rodzice N (%)	Ogółem N (%)
Rodzice	90 (26,7)	65 (63,7)	155 (35,3)
Szkoła	145 (43,0)	53 (52,0)	198 (45,1)
Rodzeństwo	40 (11,9)	21 (20,6)	61 (13,9)
Koledzy i koleżanki	208 (61,7)	77 (75,5)	285 (64,9)
Czasopisma młodzieżowe	64 (19,0)	48 (47,1)	112 (25,5)
Portale internetowe	204 (60,5)	77 (75,5)	281 (64,0)
Erotyka / pornografia	62 (18,4)	6 (5,9)	68 (15,5)
Książki	111 (32,9)	28 (27,5)	139 (31,7)
Nie czerpię tego typu informacji	21 (6,2)	5 (4,9)	26 (5,9)
Inne	25 (7,4)	0	25 (5,7)

Źródło: badanie własne

- rodzice – blisko 31,4% (69 osób) dziewcząt w stosunku do 18,6% (21 osób) chłopców na poziomie istotności $p = 0,013$,
- czasopisma młodzieżowe – blisko 24,1% (53 osoby) dziewcząt w stosunku do 8,8% (10 osób) chłopców na poziomie istotności $p = 0,001$,
- erotyka/pornografia – blisko 37,2% (42 osoby) chłopców w stosunku do 7,3% (16 osób) dziewcząt na poziomie istotności $p < 0,001$.

Respondentów w grupie młodzieży zapytano o źródła, z których nigdy nie czerpią informacji na temat seksualności. Najczęściej deklarowano erotykę/pornografię (54,9%, 185 osób), czasopisma młodzieżowe (51,9%, 175 osób) oraz rodzeństwo (40,7%, 137 osób) i rodziców (22,3%, 75 osób). W opinii rodziców ich dzieci nigdy nie czerpią wiedzy o seksualności z erotyki/pornografii (35,9%, 37 osób), książek (17,5%, 18 osób) oraz od rodzeństwa (15,5%, 16 osób).

Stwierdzono istotne statystycznie różnice w rozkładzie odpowiedzi dotyczących źródeł informacji, z których młodzież nigdy nie czerpie wiedzy o seksualności a płcią respondenta. Różnice zaobserwowano w odpowiedziach:

- rodzice – blisko 29,2% (33 osoby) chłopców w stosunku do 18,6% (41 osób) dziewcząt na poziomie istotności $p = 0,028$,
- szkoła – blisko 23,0% (26 osób) chłopców w stosunku do 12,3% (27 osób) dziewcząt na poziomie istotności $p = 0,011$,
- rodzeństwo – blisko 50,4% (57 osób) chłopców w stosunku do 34,5% (76 osób) dziewcząt na poziomie istotności $p = 0,005$,
- czasopisma młodzieżowe – blisko 72,6% (82 osoby) chłopców w stosunku do 40,9% (90 osób) dziewcząt na poziomie istotności $p = 0,005$,
- erotyka/pornografia – blisko 68,2% (150 osób) dziewcząt w stosunku do 31,0% (35 osób) chłopców na poziomie istotności $p < 0,001$,

- książki – blisko 33,6% (38 osób) chłopców w stosunku do 18,2% (40 osób) dziewcząt na poziomie istotności $p=0,002$.

Dyskusja

Wiedza o seksualności jest niezwykle ważna na różnych etapach życia człowieka. Według badania Grupy Ponton blisko 97,7% (3779 osób) respondentów deklaruje, iż wiedza o seksualności jest dla nich ważna [9]. Pokrywa się to z wynikami przeprowadzonego badania własnego, które pokazują, iż tego typu wiedza jest istotna dla około 94% (317 osób) badanych uczniów i uczennic. Wśród rodziców pogląd taki deklaruje ponad 96% respondentów. Pokazuje to, że niezależnie od wieku jest to istotny obszar życia dla większości populacji.

Negatywnym zjawiskiem jest brak rozmów pomiędzy rodzicami a dziećmi na temat seksualności człowieka, pomimo iż dla obu grup respondentów wiedza jest istotna. Przeprowadzone badanie własne wykazało, iż około 66% (224 osoby) badanej młodzieży podejmowało tego typu rozmowy. W opinii prawie 96% (98 osób) badanych rodziców, prowadzili oni rozmowy o seksualności z własnymi dziećmi. Różnica jest istotna statystycznie.

Badanie CBOS z 2002 r. ($N=217$) wykazało, iż o sprawach dotyczących płci i wychowania seksualnego, z dziećmi w wieku 16-19 lat rozmawiało w zasadzie codziennie 4% respondentów, kilka razy w tygodniu – 12%, a tylko w niedzielę lub inne dni wolne od pracy – 23% badanych rodziców. Prawie wcale tego tematu nie porusza blisko 55% rodziców. Wraz z wiekiem rośnie odsetek dzieci, które nie chcą zdaniami rodziców poruszać z nimi tematu płci i wychowania seksualnego. Blisko 53% ($N=1060$) badanych rodziców deklaruje, iż będąc dziećmi/nastolatkami nie rozmawiało o seksualności z nikim z domowników, co może być przyczyną braku umiejętności podejmowania tego typu rozmów z własnymi dziećmi [10].

Według badania Tobor z 2002 r., tematu seksualności nie prowadziło z rodzicami około 76% uczniów i 66% studentów [11].

Badanie Grupy Ponton z 2011 r. wykazało, iż jedynie co drugi ankietowany (55,5%, 2145 osób) podejmował ten temat ze swoimi rodzicami [9].

Badanie Izdebskiego z 2005 r. na reprezentatywnej grupie wykazało, iż około 48,1% ($N=1526$) respondentów nie miało okazji rozmawiania ze swoimi rodzicami na temat seksualności [12].

Badanie własne wykazało najwyższy odsetek młodzieży, która deklaruje rozmowy z rodzicami o seksualności.

Przyczyną rozbieżności opinii młodzieży i rodziców w tym zakresie mogą być różnice w definiowaniu pojęcia

„seksualność człowieka”. Innym powodem może być, w opinii młodzieży, prowadzenie tych rozmów na zbyt niskim poziomie. Niewykluczone, iż rodzicom brakuje świadomości na temat tego, w którym momencie oraz jakiego rodzaju informacje powinni przekazać własnym dzieciom. Prawdopodobne są sytuacje, gdy rodzic podejmuje temat np. tworzenia związków czy zapobiegania ciąży w sposób lekceważący, przypadkowy i uznaje, że odbył tę rozmowę z dzieckiem. Niejednokrotnie rozmowy te są dla młodzieży niesatysfakcjonujące bądź odbywają się za późno. Młodzież w przeprowadzonym badaniu własnym wskazywała najczęściej jedną, bądź kilka rozmów o seksualności w okresie dojrzewania (około 37%, 79 osób).

Tematyka w obszarze seksualności człowieka jest niezwykle szeroka i różnorodna. W badaniu zapytano o szczególnie ważne i zróżnicowane pojęcia.

Zagadnienie budowy ciała w przeprowadzonym badaniu własnym, szczegółowo poznało od rodziców około 15% (33 osoby) uczniów. Żadnych informacji w tym zakresie nie otrzymało prawie 29% (63 osoby) respondentów. Badanie Grupy Ponton wykazało zbliżone wyniki – 19,3% ankietowanych, którzy uzyskali szczegółowe informacje oraz 32,7% badanych, których rodzice nie poruszyli z nimi zagadnienia budowy ich ciała. Budowa ciała płci przeciwnej również stanowiła problematyczną kwestię dla blisko 37,6% (82 osoby) zdaniem młodzieży w badaniu własnym oraz 53,9% respondentów w badaniu Grupy Ponton [9]. Budowa ciała dziecka oraz ciała płci przeciwnej wraz z dojrzewaniem były tematami najczęściej omawianymi na poziomie podstawowym.

Niezwykle ważna i fundamentalna, powiązana nie tylko z obszarem seksualności człowieka, ale i stylem życia, profilaktyką chorób czy ogólnie pojętym zdrowiem publicznym, jest wiedza z zakresu utrzymywania prawidłowej higieny intymnej. Również w tym zakresie brakuje odpowiedniego przepływu informacji pomiędzy rodzicami a ich dziećmi. Jedynie 38,5% (85 osób) uczniów w badaniu własnym oraz 29,8% w badaniu Grupy Ponton zadeklarowało otrzymanie szczegółowych informacji w tym zakresie. Blisko 8,6% (19 osób) respondentów w badaniu własnym oraz 26,1% w badaniu Grupy Ponton nie otrzymało od rodziców żadnej wiedzy [9].

Respondenci w obu badaniach w większości byli po okresie dojrzewania, więc wydawałoby się oczywiste, iż ta kwestia została przez uczniów omówiona z rodzicami. Jednakże badanie własne wykazało, iż prawie 13% (29 osób) respondentów nie otrzymało wartościowej wiedzy na temat dojrzewania, natomiast w badaniu Grupy Ponton było to aż 32,8% badanej młodzieży [9].

Higiena intymna oraz dojrzewanie były tematami omawianymi w najbardziej szczegółowy sposób.

Cykl miesięczkowy jest kolejnym tematem poruszonym przez rodziców. W przeprowadzonym badaniu własnym prawie 22,3% (49 osób) ankietowanych uczniów nie rozmawiało na ten temat z rodzicami, natomiast w badaniu Grupy Ponton było to blisko 28,4% respondentów [9].

Ciąża i poród były omawiane głównie w podstawowym zakresie zdaniem blisko 44,9% (98 osób) respondentów w badaniu własnym i 33,2% w badaniu Grupy Ponton. Tematu tego nie poruszało odpowiednio 22,3% (49 osób) oraz 40,1% badanych [9].

Kwestię antykoncepcji, a więc zapobiegania niepożądanym i nastoletnim ciążom, szczegółowo omawiało w opinii młodzieży 24,9% (55 osób) rodziców w badaniu własnym, natomiast w badaniu Grupy Ponton było to 15,1%. W badaniu własnym w opinii uczniów tematu nie poruszało około 18% (40 osób) rodziców oraz 53,7% respondentów w badaniu Grupy Ponton. Był to temat, który dominował, jeżeli chodzi o odsetek rodziców przekazujących „moralizatorskie kazania” zamiast rzetelnych informacji. Deklarowało tak 9% (20 osób) respondentów w badaniu własnym oraz 6,6% w badaniu Grupy Ponton [9]. Brak opartej na faktach naukowych wiedzy o antykoncepcji może prowadzić do stosowania przez młodzież metod o niskiej skuteczności takich, jak metoda kalendarzyka bądź stosunek przerywany.

Temat związków uczuciowych miało możliwość poruszyć z rodzicami na poziomie szczegółowym, bądź podstawowym blisko 74% (159 osób) respondentów w badaniu własnym oraz 47,1% w badaniu Grupy Ponton. Około 6,5% (14 osób) uczniów w badaniu własnym oraz 5,2% w badaniu Grupy Ponton uzyskało od rodziców informacje o charakterze mitów i zabobonów, a nie rzetelną wiedzę. „Moralizatorskie kazania” zamiast informacji otrzymywało odpowiednio 7,4% (16 osób) i 12,6% respondentów i respondentek [9]. Pokazuje to, że nie każda młoda osoba może liczyć na otwarte i szczerze rozmowy z własnymi rodzicami o uczuciach, emocjach i relacjach międzyludzkich. Efektem jest poczucie osamotnienia i samodzielne zmaganie się młodzieży z problemami natury emocjonalnej.

W badaniu własnym około 10,5% młodzieży (23 osoby) zaznaczało odpowiedź „mity i zabobony”, a 8,2% (18 osób) odpowiedź „moralizatorskie kazania” przy pytaniu o rozmowy z rodzicami na temat orientacji seksualnych, w tym związków partnerskich par homoseksualnych. Badanie Grupy Ponton wykazało odpowiednio 6,5% i 4,7%. Tematu nie poruszyło 34,7% (76 osób) ankietowanych w badaniu własnym oraz 35% w drugim badaniu [9].

Temat inicjacji seksualnej, czy seksu należał wraz z orientacjami seksualnymi i antykoncepcją do tematów przodujących, jeżeli chodzi o przekazywanie raczej „moralizatorskich kazań”, a nie rzetelnych informacji. Tego typu przekaz otrzymało blisko 7,8%

(17 osób) ankietowanych w badaniu własnym oraz 8,9% w badaniu Grupy Ponton. Tematu nie poruszali rodzice co drugiego ankietowanego (47,7%, 104 osoby) w badaniu własnym, natomiast 65,3% badanych przez Grupę Ponton [9].

Masturbacja, HIV/AIDS oraz przemoc seksualna należą do tematów, które zdaniem uczniów i uczennic były najczęściej pomijane w rozmowach z rodzicami.

O masturbacji z rodzicami mogło porozmawiać jedynie 15% (34 osoby) młodzieży wg przeprowadzonego badania, natomiast wg badania Grupy Ponton – 9,5% respondentów. Tematu zupełnie unikało prawie 80% (174 osoby) respondentów w badaniu własnym oraz 85,4% w drugim badaniu [9].

Badanie własne wykazało, iż tematy HIV/AIDS oraz chorób przenoszonych drogą płciową były traktowane przez rodziców bardzo podobnie: blisko 12% otrzymało szczegółowe informacje, około 40% podstawowe, żadnych informacji nie otrzymało kolejne prawie 40% ankietowanych. Wyniki badania Grupy Ponton wykazały, iż informacje szczegółowe otrzymało ok. 10% osób badanych, podstawowe – blisko 18%, natomiast żadnych informacji – 67%. Jest to bardzo negatywne zjawisko, ponieważ wiedza na temat zagrożeń takich jak choroby przenoszone drogą płciową, które niejednokrotnie mają istotny wpływ na zdrowie i życie człowieka, jest niezbędna w toku podejmowania odpowiedzialnych decyzji. Jej brak w mojej opinii może jedynie zaszkodzić [9].

Zapobieganie chorobom przenoszonym drogą płciową jest jedną z podstawowych umiejętności, jakie powinien posiadać młody człowiek. Gdy już dojdzie do zakażenia należy jak najszybciej je wykryć, aby zminimalizować skutki infekcji oraz zapobiec dalszemu szerzeniu się patogenu.

W celu wzmacniania zdrowia powinno wyrabiać się w młodych ludziach nawyk wykonywania regularnych badań profilaktycznych, np. cytologii u kobiet, bądź samobadania jąder u mężczyzn. Jak pokazuje przeprowadzone badanie, aż 35% (78 osób) uczniów nie rozmawiało na ten temat ze swoimi rodzicami, którzy są również odpowiedzialni za ich edukację zdrowotną. Badanie Grupy Ponton wskazuje na jeszcze wyższy odsetek (47,3%) młodzieży, która nie otrzymała nawet podstawowych informacji o wizycie u ginekologa lub urologa od własnych rodziców [9].

Aktualnie istotnym problemem społecznym jest przemoc, w tym przemoc seksualna. Tematu tego nie poruszyli rodzice ponad 61% (137 osób) uczniów w przeprowadzonym badaniu własnym, natomiast wg badania Grupy Ponton było to blisko 73% ankietowanych [9]. Jest to niezwykle wysoki odsetek osób, które nie otrzymały nawet podstawowej wiedzy odnośnie swoich praw od osób, które jako pierwsze mają za zadanie zapewnić im bezpieczeństwo. Ofiarą przemocy

może być każda osoba niezależnie od płci i wieku. Przemoc seksualna dotyka również małe dzieci i młodzież w okresie dojrzewania, dlatego tak ważne jest, aby z nimi rozmawiać o stawianiu granic, których inne osoby nie mają prawa naruszać. Brak tego typu rozmów powoduje, że młode osoby nie potrafią ocenić czy ich związek ma charakter niezdrowej relacji, w której nieświadomie stają się ofiarą przemocy m.in. seksualnej.

Badanie własne wykazało, iż młodzież czerpie wiedzę o seksualności najczęściej od kolegów i koleżanek, z portali internetowych i ze szkoły, a najrzadziej z czasopism młodzieżowych, z erotyki/pornografii, od rodzeństwa.

Według badania Grupy Ponton młodzi ludzie najczęściej czerpią informacje od rówieśników, z pism młodzieżowych oraz książek, natomiast najrzadziej z portali informacyjnych, od rodziców i rodzeństwa [9].

Badanie Izdebskiego jako najczęściej wymieniane źródła wiedzy o życiu seksualnym i metodach antykoncepcji wskazuje: rówieśników (69,5%), książki (42,5%), prasę (33,3%), telewizję (31,5%), nauczycieli (20,8%), lekcje WDŻ (13,4%) oraz rodzeństwo (12,2%) [12].

Ogólnokrajowe badania młodzieży w Kanadzie wykazały, że szkoły są najczęściej deklarowanym źródłem wiedzy w kwestiach seksualności i oceniane jako najbardziej cenne źródło informacji na temat zdrowia seksualnego [13].

Jak potwierdzają powyższe badania, polska młodzież czerpie swoją wiedzę o seksualności głównie od rówieśników, którzy nie są zaliczani do rzetelnych źródeł informacji, niejednokrotnie przekazują sobie liczne mity i stereotypy co nie daje młodej osobie moż-

liwości podjęcia świadomej i rozsądnej decyzji. Szkoła nie ma istotnego znaczenia w kształceniu młodzieży w tym zakresie. W Kanadzie, gdzie w szkołach obecna jest edukacja seksualna typu C, młodzież czerpie wiedzę o seksualności głównie z tego źródła. Edukacja szkolna należy do wiarygodnych źródeł informacji, jeżeli jest prowadzona przez kompetentne i szczególnie do tego przygotowane osoby.

Wnioski

1. Rodzicom prawdopodobnie brakuje odpowiedniej wiedzy i umiejętności rozmowy z młodymi ludźmi na tzw. „wrażliwe” tematy obejmujące również seksualność. Może być to przyczyną przesuwania przez nich odpowiedzialności za edukację seksualną na system szkolnictwa.
2. Szkoły regularnie organizują spotkania z rodzicami, czasami również przed rozpoczęciem realizacji przedmiotu Wychowanie do życia w rodzinie. Jest to odpowiedni moment, aby psycholog, pedagog szkolny, bądź inna osoba posiadająca odpowiednie kompetencje została zaangażowana do przeprowadzenia z rodzicami wykładu na temat rozwoju psychoseksualnego dziecka oraz sposobu prowadzenia rozmów o seksualności.
3. Wśród poruszanych tematów brakuje głównie problemu przemocy seksualnej i asertywności. Wiedza w tym obszarze uczyłaby młodzież rozwiązywania konfliktów w inny sposób niż przemocowy, szacunku do drugiej osoby, obrony przed przemocą, a także zmniejszyła tolerancję w stosunku do agresorów.

Piśmiennictwo / References

1. Lew-Starowicz Z, Skrzypulec-Plinta V. Podstawy seksuologii. PZWL, Warszawa 2010.
2. Imacka J, Bulsa M. Świadomość seksualna młodzieży w polskiej rzeczywistości. *Probl Hig Epidemiol* 2012, 93(3): 453-456.
3. Beisert M. Seksualność w cyklu życia człowieka. PWN, Warszawa 2012.
4. Standardy edukacji seksualnej w Europie. Podstawowe zalecenia dla decydentów oraz specjalistów zajmujących się edukacją i zdrowiem. Biuro Regionalne WHO dla Europy i BzGA. Czelej, Lublin 2013.
5. MacIntyre D, Carr A. Prevention of child sexual abuse: implications of programme evaluation research. *Child Abuse Rev* 2000, 9(3): 183-199.
6. Izdebski Z, Niemiec T, Wąż K. (Zbyt) młodzi rodzice. Trio, Warszawa 2011.
7. Flatow E. Zdrowie seksualne w postawach i zachowaniach studentów. Studium porównawcze na przykładzie Polski i Francji. Praca doktorska. UM, Poznań 2011. <http://www.repozytorium.amu.edu.pl> (27.08.2013).
8. Międzynarodowa konferencja – Młodzież a AIDS. Materiały konferencyjne, Warszawa 1999.
9. Skąd wiesz? Jak wygląda edukacja seksualna w polskich domach Raport Grupy Edukatorów Seksualnych „Ponton”. 2011. www.ponton.org.pl (20.08.2013).
10. Komunikat CBOS BS/133/2002. O czym dorośli rozmawiają z dziećmi? Warszawa 2002. http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2002/K_133_02.PDF (01.12.2014).
11. Tobor E, Jakiel G, Skrzypulec V i wsp. Rola rodziny w wychowaniu seksualnym młodych mężczyzn. *Ann UIMCS Sect D* 2003, 58,13(263): 343-348.
12. Izdebski Z. Seksualność Polaków na początku XXI wieku. Studium badawcze. UJ, Kraków 2012.
13. McKay A, Bissell M. Sexual health education in the schools: Questions & Answers (3rd Edition). Sex Information and Education Council of Canada (SIECCAN), 2010. http://www.sieccan.org/pdf/she_q&a_3rd.pdf (20.08.2014).